

Тақриз

ба автореферати диссертатсияи Юсупова Сурайё Абдумачидовна дар мавзӯи “Таҳлили луғавӣ-семантикӣ ва сохтори воҳидҳои луғавии марбут ба наботот дар шеваҳои ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.22 – Забонҳои халқҳои кишварҳои хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо, сокинони бумии (аборигенҳо) Амрико ва Австралия (забони тоҷикӣ). Душанбе, 2019, 54 с.

Дар фонди асосии луғавии забони тоҷикӣ ва шеваҳои забонамон аз қадимулайём қабатҳои луғавие мавҷуданд, ки ба ҳаёти мардум вобастагии калон доранд ва онҳо ба зарурати зиндагӣ то имрӯз такмил ёфта, ниёзҳои забонии мардумро мебароранд. Дар байни онҳо калимаҳои истилоҳоти марбут ба кайҳоншиносӣ, дину фалсафа, истилоҳоти идорӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, низомӣ, номи узвҳои бадан (соматизмҳо), ҳешутаборӣ, номҳои марбут ба хона ва асбобу афзори он, номҳои марбут ба пӯшок ва пойафзол, номи анвои хӯрок, ҳайвоноту наботот, падидаҳои табиат, истилоҳоти тиббӣ, кишоварзӣ, истилоҳоти мансуб ба ҷирмҳои осмонӣ, топоним ва микротопонимҳо, вожаҳои мансуб ба замон, калимаҳои марбут ба исмҳои маънӣ ва ҷандин қабатҳои луғавии дигар мавҷуданд, ки дар ташаккули забонамон аҳамияти махсус доранд. Баррасии илмии онҳо дар осори илмию адабӣ ва, махсусан, аз рӯйи маводи шеваҳои монанде аз масъалаҳои мубрами илмӣ ба шумор меравад. Дар байни қабатҳои луғавии номбаршуда калимаҳои истилоҳоти мансуб ба наботот ҷойгоҳи хоса доранд ва интиҳоби мавзӯи диссертатсионии “Таҳлили луғавӣ-семантикӣ ва сохтори воҳидҳои луғавии марбут ба наботот дар шеваҳои ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ” аз тарафи Юсупова Сурайё Абдумачидовна қомилан мантиқӣ буда, аҳамияти махсуси илмию назариявӣ дошта, дар ҳалли яке аз масъалаҳои матраҳнашуда мубрам арзёбӣ мегардад. Ин ба он маънӣ аст, ки воҳидҳои луғавии марбут ба наботот дар шеваҳои ҷанубӣ ва ҷануби шарқии забони тоҷикӣ ниҳоят зиёд буда, на танҳо растаниҳои истеъмолию табобатӣ, балки растаниҳои ғайриистеъмолиро низ фаро мегиранд ва онҳо дар лексикаи лаҳҷаҳо тараққӣ кардаанд, зеро ниёзи мардум ба онҳо амри ҳаёти ба шумор меравад.

Аз баррасии автореферат маълум мегардад, ки муаллиф дар таҳқиқи воҳидҳои луғавии марбут ба наботот тамоми имкониятҳои мавҷудаи назариявии забоншиносӣ ва роҳи усулҳои мавҷудаи илмию муносибро истифода карда, як диссертатсияи илмию таҳлилии шевашиносиро рӯйи қор овардааст, ба талаботҳои мавҷудаи диссертатсиянависии имрӯза пурра мувофиқ аст.

Муаллиф дастовардҳои илмию шевашиносиро матраҳ карда, вазифаҳои мақсадҳои муайяни илмӣ дар назди худ мегузорад ва матни

автореферати диссертатсия гувоҳи он аст, ки унвонҷӯ мақсаду вазифаҳои дар назди худ гузоштаро пурра иҷро кардааст.

Агар дар муқаддима анъанаи муқаддиманависии стандартиро риоя карда бошад, дар бобҳои диссертатсия ва фаслу зерфаслҳои мутааддиди онҳо масъалаҳои матраҳшуда пушти ҳам ва мантиқӣ тарҳрезӣ шудаанд. Зимни таҳлили луғавӣ-семантикии воҳидҳои луғавии марбут ба наботот ба масъалаҳои баррасии номи анвои дарахтони мевадиҳандаю бемева, таҳқиқи номи анвои зироатҳои полезию ғалладона ва таҳлили илмии номи анвои алафу гиёҳ ва буттаҳо мепардозад, ки дар он маводи бениҳоят хуби шева мавриди таҳқиқи илмӣ қарор гирифтааст. Дар боби дуюм, ки ба масъалаи “Роҳҳои ташаккули воҳидҳои луғавии марбут ба наботот” бахшида шудааст, нақши калимаҳои сода дар такмили воҳидҳои луғавии марбут ба наботот, нақши пасвандҳо дар сохтани калимаву истилоҳоти марбут ба воҳидҳои луғавии соҳаи наботот, масоили васлшавии калимаҳо чун омили ташаккули воҳидҳои луғавии марбут ба наботот, калимаҳои мураккаби омехта ва нақши ибора - истилоҳот дар ташаккули воҳидҳои луғавии марбут ба наботот мавриди баррасии илмӣ қарор мегирад ва дар онҳо қолибҳои калимаҳои сохта, мураккаб ва ибораҳо-истилоҳот муайян гардида, серистеъмолию камистеъмолии онҳо баррасӣ шуда, омори калимаҳои бавучудомада дода мешавад.

Дар баробари муваффақиятҳо баъзе камбудихо ба чашм мерасад, ки зикри онҳоро зарур медонам.

1. Дар саҳифаи 16-и автореферат оварда мешавад, ки “Аз баррасии донишмандон ва муҳаққиқони забонҳои давраи қадими тоҷикӣ-форсӣ, муҳаққиқони забони осори адабиёти давраи классициамон ва давраи нав маълум аст, ки ду пасванди –ӣ мавҷуд аст: “ё”-и масдарӣ, ки барои сохтани исмҳо хизмат мекунад ва дуоми “ё”-и нисбат, ки барои сохтани сифатҳои нисбӣ истифода мешавад”. Ин сухани дуруст аст, аммо ба назари мо вақте ки ба донишмандон ва муҳаққиқон така мешавад, лозим аст, ки номи онҳо дар қавсайн нишон дода шавад.

2. Баъзе анвои растаниҳо хусусияти умумихалқӣ доранд. Хуб мешуд, ки бештар ба вожаҳои шевагӣ така мешуд. (сах. 12, калимаҳои марбут ба анвои харбуза: хомак, буриқалла, қандак ва ғ.).

Ин камбудихо хусусияти ислоҳшаванда доранд ва қимати илмии кори диссертатсионии муҳаққиқро, ки дар сатҳи баланди илмӣ пешниҳод шудааст, кам карда наметавонанд. Кори тақризшаванда, дар шевашиносӣ таҷрибаи аввалин буда, аҳамияти фавқулода муҳими имлию назариявӣ дорад.

Мақолаҳои дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА ФР ва ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чопкардаи муаллиф ба масъалаи матраҳшаванда мувофиқ буда, мазмуну мундариҷаи корро инъикос менамоянд.

Дар маҷмӯъ, аз рӯи автореферат хулоса кардан мумкин аст, ки диссертатсияи Юсупова Сурайё Абдумачидовна “Таҳлили луғавӣ-семантикӣ ва сохтори воҳидҳои луғавии марбут ба наботот дар

шевахои чанубӣ ва чануби шарқии забони тоҷикӣ” кори анҷомёфта буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.22 – Забонҳои халқҳои кишварҳои хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо, сокинони бумии (аборигенҳо) Амрико ва Австралия (забони тоҷикӣ) мебошад.

Исматуллозода Ширин- доктори илмҳои филологӣ, директори коллеҷи омӯзгорӣ ба номи Хосият Махсумоваи ДДОТ ба номи С.Айнӣ.

Ширин

Мудирши музбаи
кадрҳо: Раҳимова

А.Д.

Раҳимова

16.08.2013.